

ДОРОНІНА Ірина Ігорівна
канд. екон. наук, докторант НАДУ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Оцінюється регуляторне підґрунтя та подається систематизація законодавства у сфері відновлюваної енергетики України. Розкриваються основні суперечності нормативно-правового забезпечення державного регулювання розвитку відновлюваної енергетики. Надаються практичні пропозиції з удосконалення законодавства щодо забезпечення операційної безпеки об'єднаної енергетичної системи України в час пікового навантаження шляхом запровадження системи накопичення електричної енергії. За останні роки українська влада зробила ряд важливих кроків у напрямі формування та розвитку законодавчого підґрунтя у сфері відновлюваної енергетики, однак зазначена сфера розглядається все ще в контексті розвитку альтернативної енергетики, що являє собою перспективу для подальших розвідок.

Ключові слова: відновлювана енергетика, альтернативна енергетика, енергетичний баланс, аукціонна система стимулювання відновлюваної енергетики, нормативно-правове регулювання, система накопичення електричної енергії.

Постановка проблеми. Енергетична галузь визначає рівень розвитку економіки країни, статус держави на міжнародній арені та її привабливість як партнера. Енергетичний сектор економіки впливає на забруднення навколишнього середовища, тому розвиток альтернативної та в її контексті і відновлюваної енергетики є пріоритетом для багатьох розвинутих країн світу. Україна не стоїть осторонь цих проблем, і саме тому перед урядом постає важливе завдання, що передбачає скорочення споживання енергії шляхом застосування енергоощадних технологій та створення передумов для поступового переходу на використання відновлюваних джерел енергії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо чимало публікацій український учених, присвячених дослідженню проблемних аспектів розвитку відновлюваної енергетики. Це праці таких науковців, як: С. Кудря [4], М. Кузьміна [5], С. Майстро [6; 7], М. Пипяк [8], О. Стоян [16] та ін. Так, у своїх працях М. Кузьміна [5] та О. Стоян [16] частково розглянули нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики, де зазначили, що для розвитку відновлюваної енергетики має бути вдосконалене відповідне інституційне середовище та нормативно-правове регулювання альтернативної енергетики в контексті реалізації державної політики стимулювання розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Проте питання нормативно-правового регулювання розвитку відновлюваної енергетики в Україні в сучасних умовах євроінтеграції потребують подальшого дослідження.

Мета статті – визначити основні суперечності, що характеризують сучасний стан нормативно-правового врегулювання розвитку відновлюваної енергетики та запропонувати відповідні напрями його вдосконалення.

Викладення основного матеріалу. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства підписаний у вересні 2010 р. та ратифікований Законом України від 15 грудня 2010 р. «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства». Згідно із цим законом з 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС [13]. Вступ України до Енергетичного співтовариства надав

можливості та інструменти для проведення структурної реформи в галузі енергетики. Впровадження європейських норм та стандартів – *acquis communautaire* («добробок спільноти») – основні акти енергетичного законодавства ЄС) в енергетичній галузі, а також у галузі охорони навколишнього середовища дозволяє нашій державі поступово здійснювати перебудову економіки та ставати на шлях сталого розвитку.

У жовтні 2012 р. ухвалено рішення Ради міністрів Енергетичного співтовариства D/2012/04/МС-ЕпС «Про впровадження Директиви 2009/28/ЄС і внесення змін до статті 20 Договору про заснування Енергетичного співтовариства», згідно з яким кожна сторона за договором повинна ввести в дію закони, нормативно-правові та адміністративні положення, необхідні для виконання вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел: «Кожна держава-член ухвалює національний план дії в галузі відновлюваних джерел енергії. Національні плани дії встановлюють для держав-членів національні цілі щодо частки енергії, яка видобувається з відновлюваних джерел та споживається у сфері транспорту та у сфері виробництва електроенергії, опалення та охолодження у 2020 р., враховуючи наслідки від інших заходів, пов'язаних з енергоефективністю кінцевого споживання енергії» [19] (переклад наш. – *І. Д.*). Директивою встановлюються обов'язкові національні цілі у сфері відновлюваної енергетики перш за все для того, щоб надати гарантії інвесторам та заохотити до розвитку новітніх технологій та інновацій у цій сфері, а також запроваджуються жорсткі вимоги щодо скорочення викидів парникових газів в атмосферу.

Згідно з рішенням D/2012/04/МС-ЕпС Україна взяла на себе зобов'язання до 2020 р. досягти рівня 11 % енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання країни. Однак за станом на 2018 р. у нашій державі досягнутий рівень становить 9% (з урахуванням великих гідроелектростанцій) від загального її виробництва в Україні, а без урахування гідроелектростанцій ця частка не перевищує 2 % [2], маючи при цьому досить високу вартість за оцінками Інституту відновлюваної енергетики України [4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902-р схвалений Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 р., що є стратегічним документом, який запроваджує європейську практику середньострокового планування державної політики у секторі відновлюваної енергетики. Кожна країна має право самостійно визначати цілі власної державної енергетичної політики з метою: підвищення безпеки; зниження цін на енергоносії; пом'якшення наслідків зміни клімату; залучення інвестиційних ресурсів; зниження рівня забруднення повітря; створення резервних джерел енергії на випадок перебоїв з постачанням енергетичних ресурсів.

Кабінет Міністрів України у 2017 р. ухвалив розпорядження «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року „Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”». Цей документ, визначаючи головні стратегічні цілі держави в енергетиці, є орієнтиром у встановленні державних пріоритетів в енергетичній політиці. Зауважимо, що економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися винятково на положеннях законів України, адже вони є основою правового регулювання енергетичних відносин.

Як зазначає науковець Б. В. Слупський: «Нормативно-правова база встановлює загальнообов'язкові правила поведінки, що розраховані на багаторазове застосування і поширюються на всіх осіб у рамках нормативно-правових документів» [15]. Пропонуємо таку систематизацію нормативно-правового забезпечення, що регулює відносини у сфері відновлюваної енергетики (табл. 1).

**Систематизація нормативно-правового забезпечення
у сфері відновлюваної енергетики**

Нормативно-правове забезпечення у сфері відновлюваної енергетики	Основні положення та/або очікування
<i>1</i>	<i>2</i>
Конституція України	Положення щодо права громадян на безпечне екологічне середовище
Угода про асоціацію України та ЄС	Співробітництво сторін з енергетичних питань має бути спрямоване на підвищення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку енергетичного сектору, подальшу інтеграцію енергетичних ринків шляхом зближення моделей організації ринку та участі в регіональному енергетичному співробітництві [17]
Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 № 74/94-ВР	Визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження
Закон України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 № 575/97-Вр	Передбачено встановлення «зеленого» тарифу, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, у тому числі з альтернативних відновлюваних джерел енергії
Закон України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 № 1391-XIV	Визначає правові, соціальні, економічні, екологічні та організаційні засади виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, а також стимулювання збільшення частки їх використання до 20 % від загального обсягу споживання палива в Україні до 2020 р.
Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV	Визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії, у тому числі відновлюваних джерел та сприяння розширеному їх використанню. Передбачено стимулювання виробників електричної енергії з альтернативних джерел енергії, які за результатами аукціону набули право на підтримку
Закон України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» від 05.04.2005 № 2509-IV	Передбачає створення правових засад для підвищення ефективності використання палива в процесах виробництва енергії або інших технологічних процесах, розвитку та застосування технологій комбінованого виробництва електричної і теплової енергії, підвищення надійності та безпеки енергопостачання на регіональному рівні, залучення інвестицій на створення когенераційних установок

Механізми державного управління

Продовження табл. 1

1	2
Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09.07.2010 № 2480-VI	Визначає правові та організаційні засади надання і використання земельних ділянок для розміщення об'єктів альтернативної енергетики, що використовують відновлювані джерела енергії незалежно від цільового призначення таких земельних ділянок
Закон України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» від 15.12.2010 № 2787-VI	З 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації <i>acquis communautaire</i> («доробок спільноти» – основних актів енергетичного законодавства ЄС) у національне законодавство
Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» від 04.06.2015 № 514-VIII	Передбачено державне стимулювання розвитку відновлюваної енергетики у вигляді «зеленого» тарифу
Закон України «Про ратифікацію Паризької угоди» від 14.07.2016 № 1469-VIII	Передбачає розвиток економіки України з урахуванням скорочення викидів парникових газів
Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII	Визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення. Одним з основних завдань НКРЕКП є сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту навколишнього природного середовища
Закон України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства відновлювальних джерел енергії (IRENA)» від 05.12.2017 № 2222-VIII	Приєднання України до Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)
Закон України «Про ринок електроенергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII	Передбачено можливість укладання довгострокових договорів на закупівлю електроенергії, виробленої за «зеленим» тарифом, до 2030 р., а також укладання договору купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який виробляє електричну енергію з альтернативних, у тому числі відновлюваних, джерел енергії та за результатами аукціону набув право на підтримку

Державне управління та місцеве самоврядування, 2020, вип. 1(44)

1	2
Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» від 25.04.2019 № 2712-VIII	Закон запроваджує надання державної підтримки суб'єктам господарювання у сфері відновлювальної енергетики виключно через аукціони з розподілу квоти
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 791-р «Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС»	Передбачено план заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року „Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”»	Передбачається стале розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави. У коротко- та середньостроковій перспективі (до 2025 р.) прогнозоване зростання частки відновлюваної енергетики до рівня 12 % та не менше ніж 25 % – до 2035 р. (включаючи всі гідроенергуючі потужності та термальну енергію)
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 902-р «Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 р.»	Планом передбачається досягнення до 2020 р. частки енергії, отриманої з відновлюваних джерел енергії, у кінцевому енергоспоживанні не нижче ніж 11 %
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 569-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері теплопостачання»	Формування та визначення способів реалізації ефективної державної політики у сфері теплопостачання, зокрема сприяння розвитку сфери відновлюваної енергетики

В Україні на законодавчому рівні вперше з'явилося визначення терміна «нетрадиційні і поновлювані джерела енергії» в Законі України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 р.: «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії – це джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії Сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси» [12].

З розвитком відновлюваної енергетики з'явилася потреба закріпити на законодавчому рівні правові, економічні, екологічні та організаційні аспекти використання альтернативних джерел енергії, у тому числі і відновлюваних. З цією метою у 2003 р. прийнятий Закон України «Про альтернативні джерела енергії», в якому пропонується таке визначення: «Альтернативні джерела енергії – відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів» [9]. У 2017 р. цей закон доповнений визначенням «відновлювані джерела енергії – відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів,

газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів» [9]. Це визначення корелюється із визначенням, зазначеним у Директиві 2009/28/ЕС [19].

Термін «відновлювальні» походить від дієслова «відновлювати», що означає приводити в попередній стан. Тобто відновлювальні джерела енергії – це ті джерела енергії, які не вичерпуються під час їх використання [18]. У технічній літературі під відновлювальними джерелами енергії розуміють ресурси енергії, які постійно циклічно поновлюють енергетичну цінність і можуть бути перетворені в корисну роботу. Типовий приклад такого джерела – сонячне випромінювання з характерним періодом повторення через 24 години. Науковець С. Девяткіна зазначає, що: «відновлювальні джерела енергії – це джерела на основі постійно діючих або таких, що періодично виникають у навколишньому середовищі, потоків енергії» [1].

Вважаємо позитивним, що в українському законодавстві розмежовано два поняття: «альтернативні джерела енергії» та «відновлювані джерела енергії». Зазначимо, що альтернативні джерела енергії включають не лише екологічно чисті відновлювані джерела, але й вторинні енергетичні ресурси. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про ринок електроенергії» одним із принципів функціонування ринку електричної енергії є: «сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики» [14]. Таким чином, держава заохочує використання як альтернативних, так і відновлюваних джерел енергії з метою заміщення органічного палива, зокрема імпортного природного газу і нафти. Одним із найбільш впливових механізмів стимулювання розвитку відновлюваної енергетики є застосування «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел.

Для стимулювання розвитку відновлюваної енергетики прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії», відповідно до якого: «зелений» тариф прив'язаний до курсу євро; «зелений» тариф для електроенергії з біомаси та біогазу збільшений на 10 % до 12,39 €/кВт•год; скасовані вимоги щодо місцевого складника та введена надбавка до «зеленого» тарифу в розмірі 5 % та 10 % за використання обладнання українського виробництва на рівні 30 % та 50 %; введений «зелений» тариф для геотермальних електроустановок, для сонячних та вітрових електростанцій приватних домогосподарств потужністю до 30 кВт [10]. Слід зазначити, що на сьогодні рівень «зелених» тарифів в Україні є одним із найвищих у Європі (табл. 2) [3].

Згідно із Законом України «Про ринок електроенергії» № 2019-VIII від 13 квітня 2017 р. можна укладати довгострокові договори на закупівлю електроенергії, виробленої за «зеленим» тарифом, до 2030 р.

Таблиця 2

«Зелений» тариф в Україні та окремих європейських країнах, євроцентів за кВт/год

Вид відновлюваного джерела енергії	Німеччина	Словаччина	Угорщина	Україна
Біогаз	5,66 – 14,88	5,866 – 10,2	4,2 – 22,52*	12,386
Біомаса	5,71 – 13,32	7,031 – 9,217	4,1 – 11,52*	12,386
Вітрові електростанції	1,4 – 8,38	4,418	–	5,816 – 11,632
Малі гідроелектростанції	3,47 – 12,40	9,795 – 11,125	4,2 – 11,52*	10,447 – 17,448
Сонячні електростанції	8,92 – 12,70	8,498*	10,31*	15,025 – 19,01

* для непромислових виробників.

Public administration mechanisms

Важливим є і те, що з 1 січня 2019 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо поліпшення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», в якому виписані основні положення, покликані сприяти розвитку сфери відновлюваної енергетики:

– у Податковому кодексі України зазначається, що до 31 грудня 2022 р. звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції із ввезення на митну територію України таких товарів: вітроенергетичні електрогенераторні установки, сонячні фотоелектричні панелі, інвертори та трансформатори відповідних потужностей;

– у Законі України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» прописано, що на землях (промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення) можуть розмішуватися об'єкти альтернативної енергетики, що використовують відновлювані джерела енергії незалежно від цільового призначення таких земельних ділянок.

Завдяки зазначеним законодавчим стимулам за перше півріччя 2019 р. загальна потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлений «зелений» тариф, збільшилася на 68 %, їх потужність становить 3 910 МВт.

Згідно зі Звітом Міжнародної агенції відновлюваної енергії за 2017 р. із 46 європейських країн українська відновлювана енергетика була двадцять другою за потужностями, без урахування великих гідроелектростанцій [22]. З цієї перспективи «зелені» тарифи розглядались як позитивний крок для стимулювання розвитку галузі, наслідуючи принцип «високий ризик – високі тарифи». Однак на сьогодні стрімке зростання видачі технічних умов та приєднань до енергосистеми України об'єктів відновлюваної енергетики (а саме вітрових електростанцій та сонячних електростанцій) призводить до певної дестабілізації її сталої роботи. Крім того, функціонування великих електростанцій з відновлюваних джерел енергії характеризується різко змінними режимами роботи у складі Об'єднаної енергетичної системи України, що призводить до додаткових витрат на диспетчеризацію електростанцій та підтримання резервних потужностей для регулювання режимів роботи електростанцій, які використовують енергію сонця та вітру. Витрати на диспетчеризацію та резервування зростають пропорційно встановленій потужності електростанцій, які виробляють електроенергію із вищезазначених відновлюваних джерел.

Як зазначалося раніше, у 2017 р. прийнятий Закон України «Про ринок електричної енергії». На нашу думку, цей закон має надзвичайно важливе значення, адже забезпечує формування якісно нової моделі енергоринку в Україні, що передбачає впровадження конкурентних правил гри на всіх рівнях, які будуть розділені за періодами часу: ринок двосторонніх договорів, на якому споживачі або трейдери зможуть купувати електроенергію безпосередньо у генеруючих компаній; ринок «на добу наперед», на якому мають укладатися контракти з поставкою на наступну добу; внутрішньодобовий ринок для торгів обсягів електроенергії в межах доби; балансуєчий ринок, який дозволить докупити або продати обсяги електроенергії для збалансування графіку навантаження. Саме останній має важливе значення для подальшого розвитку відновлюваної енергетики.

Однак зростання темпів приєднання до енергосистеми України об'єктів відновлюваної енергетики, насамперед у таких областях, як: Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, а також на території енергосистеми «Острову Бурштинської ТЕС» (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області), – формує передумови до дестабілізації. Збільшення відновлюваних

джерел енергії без виконання заходів щодо впровадження систем прогнозування та керування зазначеними генеруючими потужностями створюють поки невирішену проблему балансу потужностей та енергії для об'єднаної енергетичної системи, а також надійності роботи окремих енергорайонів енергосистеми України.

Вважаємо, що для забезпечення операційної безпеки об'єднаної енергетичної системи України в час пікового навантаження необхідною є система накопичення електричної енергії, що є популярною в країнах ЄС – Energy storage technologies [20], завдяки використанню, наприклад, водневих та літій-іонних технологій. На наш погляд, доцільним є на законодавчому рівні закріпити поняття «система накопичення електричної енергії» та механізм її дії. Провівши ґрунтовні дослідження з цього питання, пропонуємо таке визначення: *система накопичення електричної енергії* – технологічний комплекс, приєднаний до системи передачі чи розподілу з метою відбору, нагромадження, у тому числі шляхом перетворення («енергія – газ – енергія»; «енергія – акумулятор – енергія» та інші технології) раніше виробленої електричної енергії, її зберігання та подальшого відпуску.

Зазначимо, що за даними звіту IRENA «Renewable Power Generation Costs in 2017» за останні роки значно знизилась вартість електричної енергії, виробленої з енергії сонця [23]. Одним з основних чинників такого зниження є зниження вартості сонячних панелей на 81 % порівняно з 2009 р. Середньозважена приведена вартість електричної енергії, виробленої з енергії сонця, зменшилася протягом 2010 – 2017 рр. на 73 % до 0,1 дол. США за 1 кВт•год. Таким чином, виробництво електричної енергії з енергії сонця все більше стає конкурентним щодо виробництва з традиційних джерел навіть без державної підтримки. Досвід країн ЄС свідчить про зниження темпів стимулювання розвитку виробництва електроенергії з енергії сонця.

В ЄС наявний консенсус серед політиків, які визначили, що конкуренція є оптимальним засобом визначення рівня державної підтримки масштабних проєктів та вибору проєктів, на які надається підтримка. Конкурентні процедури допомагають встановити рівень витрат, які готовий здійснити чи залучити інвестор у проєкти відповідного типу, водночас забезпечивши йому економічний розвиток та прозорі об'єктивні умови для визначення одержувачів державної підтримки.

Зазначимо, що надання державної підтримки виробникам електричної енергії з відновлюваних джерел енергії на конкурентних засадах, а саме шляхом запровадження аукціонів, тендерів передбачається для більшості типів проєктів керівними принципами щодо державної допомоги для захисту навколишнього середовища та енергетики [21]. Значна кількість країн ЄС почала запроваджувати конкурентні процедури для надання державної підтримки значно раніше за власною ініціативою.

На нашу думку, важливим кроком на шляху до вдосконалення державної політики регулювання та розвитку відновлюваної енергетики в Україні стало прийняття у квітні 2019 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» [11], згідно з яким передбачається перехід із 2020 р. на нову аукціонну систему стимулювання відновлюваної електроенергетики. Закон запроваджує надання державної підтримки суб'єктам господарювання у сфері відновлювальної енергетики виключно через аукціони з розподілу квоти. Під поняттям «аукціон» розуміють спосіб визначення суб'єктів господарювання, які набувають права на підтримку у виробництві електричної енергії з альтернативних джерел енергії.

Public administration mechanisms

В аукціоні зобов'язані брати участь ті суб'єкти господарювання, які мають намір виробляти електричну енергію з енергії вітру або сонячного випромінювання, встановлена потужність яких становить:

– для об'єктів, що виробляють електричну енергію з енергії вітру, – понад 5 МВт;

– для об'єктів, що виробляють електричну енергію з енергії сонячного випромінювання, – понад 1 МВт.

Перевагою нової системи підтримки перед наявною системою «зелених» тарифів є більш тривалий строк, який становить 20 років з дати введення об'єкта відновлюваного джерела енергії в експлуатацію, а також гарантований викуп у виробників всього обсягу відпущеної електричної енергії за ціною, яка буде визначена за результатами аукціону.

У законі також передбачається, що рівень «зеленого» тарифу для різних видів відновлюваних джерел енергії буде знижуватись:

– для сонячних електростанцій – на 25 % з подальшим зменшенням ще на 2,5 % кожного року протягом 3 років;

– для вітрових електростанцій – на 10 % з подальшим зменшенням ще на 1,5 % кожного року протягом 3 років.

Розміри щорічних квот визначатимуться з огляду на цільові показники розвитку відновлюваної енергетики, встановлені міжнародними зобов'язаннями України, Енергетичною стратегією України, і з урахуванням результатів оцінки оператором системи передачі відповідності генеруючих потужностей і плану розвитку системи передачі. У щорічній квоті визначаються окремо частки для проєктів сонячних електростанцій, проєктів вітрових електростанцій і проєктів інших видів відновлюваних джерел енергії.

Висновки. У результаті дослідження визначено основні взаємопов'язані суперечності, що характеризують сучасний стан нормативно-правового врегулювання розвитку відновлюваної енергетики в Україні, а саме:

1. Зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС має фрагментарний та певною мірою формалістський характер. У процесі імплементації директив найважливішим є досягнення поставленої мети, а не способи чи механізми, за допомогою яких держави-члени досягають її. Здебільшого мета має більш стратегічний, аніж суто процедурний характер, хоча й стосується чітко визначеної сфери регулювання суспільних відносин. Так, мета полягала в досягненні 11 % енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання в країні. Однак за станом на 2018 р. досягнутий рівень становить 2 %, а з урахуванням гідроелектростанцій – 9 %, маючи при цьому досить високі показники за оцінками Інституту відновлюваної енергетики України.

Зазначимо, що законодавство ЄС в усіх сферах є динамічним, а не сталим процесом. Для України не передбачений механізм імплементації найновіших редакцій документів в тій чи іншій сфері. За таких умов Україна завжди «наздоганятиме» ЄС та не матиме належного рівня імплементації законодавства. Однак європейську інтеграцію слід розглядати не тільки як зовнішню політику, а передусім як внутрішню, що включає питання державної політики в тій чи іншій сферах, а також наближення законодавства та його належного впровадження і застосування.

2. З'ясовано, що у 2019 р. прийняті зміни в законодавстві у сфері альтернативної енергетики. Вони спрямовані на заміну нинішньої системи стимулювання («зеленого» тарифу) на аукціонну модель, за якою квоти на продаж електроенергії з використанням відновлюваних джерел енергії за спеціальними цінами будуть пропонуватися для придбання учасниками торгів на редукаціях

(торгах на пониження). Обґрунтуванням запропонованих законодавчих змін є високий рівень «зеленого» тарифу (особливо для сонячних електростанцій), що створює надлишкове цінове навантаження для споживачів, яке надалі стрімко зростатиме з уведенням в експлуатацію нових електростанцій.

Водночас перехід до системи аукціонів, яка з різним ступенем успішності вже була реалізована в багатьох країнах ЄС, більшість експертів галузі вважають незворотною необхідністю, адже дія «зеленого» тарифу виправдана лише на початкових етапах розвитку відновлюваної електрогенерації.

3. Вважаємо за доцільне на законодавчому рівні закріпити визначення «система накопичення електричної енергії», що передбачає забезпечення операційної безпеки об'єднаної енергетичної системи України в час пікового навантаження. Пропонуємо таке визначення: система накопичення електричної енергії – технологічний комплекс, приєднаний до системи передачі чи розподілу з метою відбору, нагромадження, у тому числі шляхом перетворення (енергія – газ – енергія; енергія – акумулятор – енергія та інші технології) раніше виробленої електричної енергії, її зберігання та подальшого відпуску.

За останні роки українська влада зробила ряд важливих кроків для вдосконалення законодавчого підґрунтя як в енергетичній галузі загалом, так і у сфері відновлюваної енергетики, однак остання розглядається все ще в контексті розвитку альтернативної енергетики, а це потребує подальшого доопрацювання та вдосконалення.

Список бібліографічних посилань

1. Девяткіна С. С., Шкварницька Т. Ю. Альтернативні джерела енергії: навч. посіб. Київ: НАУ, 2006. 92 с.
2. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Звіт про результати Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива у 2018 році. URL: <https://sae.gov.ua/> (дата звернення: 21.08.2019).
3. Драпак М. Тарифи для підтримки «зеленої енергетики». Тексти. Енергетика. 26.04.2018. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/84623/Doroge_zadovolenna_Nynishni_taryfy_dla_pidtrymky_zelenoji (дата звернення: 20.09.2019).
4. Кудря С. Потенціал розвитку нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії. Київ: ЮНІДО, 2015. 47 с. URL: <http://www.reee.org.ua/download/trainings/TM23.pdf> (дата звернення: 07.06.2019).
5. Кузьміна М. Систематизація законодавства у сфері відновлювальної енергетики. *Економічна теорія та право*. 2016. № 2. С. 122 – 132.
6. Майстро С. Концептуальні засади стратегії державного регулювання та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3. С. 100 – 106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_3_18 (дата звернення: 15.05.2019).
7. Майстро С. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики: теоретичні підходи до визначення та змісту. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 36 – 43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_6.
8. Пипяк М. Напрями вдосконалення правового регулювання стимулів розвитку відновлювальної енергетики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 76 – 80. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/16.pdf>.
9. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лют. 2003 р. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15> (дата звернення: 11.09.2019).
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 4 черв. 2015 р. № 514-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-19?lang=en> (дата звернення: 20.10.2019).
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від

Державне управління та місцеве самоврядування, 2020, вип. 1(44)

Public administration mechanisms

25 квіт. 2019 р. № 2712-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19> (дата звернення: 20.10.2019).

12. Про енергозбереження: Закон України від 1 лип. 1994 р. № 74/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр?find=1&text=відновлювані#w11> (дата звернення: 20.09.2019).

13. Про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: протокол від 15 груд. 2010 р. № 2787-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27?find=1&text=імплементаци#w11 (дата звернення: 20.09.2019).

14. Про ринок електроенергії: Закон України від 13 квіт. 2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> (дата звернення: 20.09.2019).

15. Слупський Б. Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю. 2013 р. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf>.

16. Стоян О. Законодавче підґрунтя державного регулювання відновлювальної енергетики України. *Вісник Академії митної служби України*. Сер. «Державне управління». 2014. № 1. С. 64 – 72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamscudu_2014_1_12.

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 10.10.2019).

18. Шкурідін Є. Є. Поняття альтернативних джерел енергії. *Молодий вчений*. 2014. № 4(7). С. 42 – 44.

19. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources (2009). *Official Journal of the European Union, L 140(52)*, 16–62. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=EN>.

20. European Association for Storage of Energy. (2019). *Activity Report 2018*. Brussels: European Association for Storage of Energy. Retrieved from <https://ease-storage.eu/wp-content/uploads/2019/03/EASE-Activity-Report-2018.pdf>.

21. Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020. (2014). *Official Journal of the European Union, C200/01*, 1–55. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>.

22. International Renewable Energy Agency. (2017). *Renewable capacity statistics 2017*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency. Retrieved from https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_RE_Capacity_Statistics_2017.pdf.

23. International Renewable Energy Agency. (2017). *Renewable Power Generation Costs in 2017*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency. Retrieved from https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Jan/IRENA_2017_Power_Costs_2018_summary.pdf?la=en&hash=6A74B8D3F7931DEF00AB88BD3B339CAE180D11C3.

List of references

1. Deviatkina S. S., Shkvarnytska T. Yu. Alternatyvni dzherela enerhii: navch. posib. Kyiv: NAU, 2006. 92 p. [in Ukrainian].

2. Derzhavne ahentstvo z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennia Ukrainy. Zvit pro rezultaty Derzhavnoi tsilovoi ekonomichnoi prohramy enerhoefektyvnosti i rozvytku sfery vyrobnytstva enerhonosiiv z vidnovliuvanykh dzherel enerhii ta alternatyvnykh vydiv palyva u 2018 rotsi. URL: <https://sae.gov.ua/> [in Ukrainian].

3. Drapak M. Taryfy dlia pidtrymky «zelenoi enerhetyky». Teksty. Enerhetyka. 26.04.2018. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/84623/Doroge_zadovolenna_Nynishni_taryfy_dlia_pidtrymky_zelenoji [in Ukrainian].

4. Kudria S. Potentsial rozvytku netradytsiinykh i vidnovliuvanykh dzherel enerhii. Kyiv: YuNIDO, 2015. 47 p. URL: <http://www.reee.org.ua/download/trainings/TM23.pdf> [in Ukrainian].

5. Kuzmina M. Systematyzatsiia zakonodavstva u sferi vidnovliuvalnoi enerhetyky. *Ekonomichna teoriia ta pravo*. 2016. № 2. P. 122 – 132 [in Ukrainian].

6. Maistro S. Kontseptualni zasady stratehii derzhavnoho rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2015.

- Vyp. 3. P. 100 – 106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_3_18 [in Ukrainian].
7. Maistro S. Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku alternatyvnoi enerhetyky: teoretychni pidkhody do vyznachennia ta zmistu. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. 2015. Vyp. 43. P. 36 – 43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_6 [in Ukrainian].
8. Pypiak M. Napriamy vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання stymuliv rozvytku vidnovliualnoi enerhetyky v Ukraini. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. № 10. P. 76 – 80. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/16.pdf> [in Ukrainian].
9. Pro alternatyvni dzherela enerhii: Zakon Ukrainy vid 20 liut. 2003 r. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15> [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia konkurentnykh umov vyrobnytstva elektroenerhii z alternatyvnykh dzherel enerhii: Zakon Ukrainy vid 4 cherv. 2015 r. № 514-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-19?lang=en> [in Ukrainian].
11. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia konkurentnykh umov vyrobnytstva elektroenerhii z alternatyvnykh dzherel enerhii: Zakon Ukrainy vid 25 kvit. 2019 r. № 2712-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19> [in Ukrainian].
12. Pro enerhozberezhennia: Zakon Ukrainy vid 1 lyp. 1994 r. № 74/94-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-vr?find=1&text=vidnovliuvani#w11> [in Ukrainian].
13. Pro pryiednannia Ukrainy do Dohovoru pro zasnuvannia Enerhetychnoho Spivtovarystva: protokol vid 15 hrud. 2010 r. № 2787-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27?find=1&text=implementats#w11 [in Ukrainian].
14. Pro rynek elektroenerhii: Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2017 r. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> [in Ukrainian].
15. Slupskyi B. Formy ta metody derzhavnoho upravlinnia elektroenerhetychnoiu haluzziu. 2013 r. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf> [in Ukrainian].
16. Stoian O. Zakonodavche pidgruntia derzhavnoho rehuliuвання vidnovliualnoi enerhetyky Ukrainy. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*. Ser. «Derzhavne upravlinnia». 2014. № 1. P. 64 – 72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2014_1_12 [in Ukrainian].
17. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
18. Shkuridin Ye. Ye. Poniattia alternatyvnykh dzherel enerhii. *Molodyi vchenyi*. 2014. № 4(7). P. 42 – 44 [in Ukrainian].
19. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources (2009). *Official Journal of the European Union*, L 140(52), 16–62. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=EN>.
20. European Association for Storage of Energy. (2019). *Activity Report 2018*. Brussels: European Association for Storage of Energy. Retrieved from <https://ease-storage.eu/wp-content/uploads/2019/03/EASE-Activity-Report-2018.pdf>.
21. Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014-2020. (2014). *Official Journal of the European Union*, C200/01, 1–55. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>.
22. International Renewable Energy Agency. (2017). *Renewable capacity statistics 2017*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency. Retrieved from https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_RE_Capacity_Statistics_2017.pdf.
23. International Renewable Energy Agency. (2017). *Renewable Power Generation Costs in 2017*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency. Retrieved from https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Jan/IRENA_2017_Power_Costs_2018_summary.pdf?la=en&hash=6A74B8D3F7931DEF00AB88BD3B339CAE180D11C3.

DORONINA Iryna
PhD in Economics, Doctoral Student of Economic
Policy and Governance Department, National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine

REGULATORY AND LEGAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE RENEWABLE ENERGY SECTOR IN UKRAINE

Energy independence was chosen by Ukraine as one of its development priorities; it covers the reduction of gas consumption and the gas replacement, increase of the energy efficiency in various public life spheres, development of the renewable energy sector. Many published papers of Ukrainian scientists, as well as expert's reports are dedicated to the challenges in the rollout of the renewable energy sector, however the regulatory and legal support for the development of the aforementioned sector has been considered only fragmentary. Therefore, the issue of the legislative control of the renewable energy sector development under the current European integration conditions requires further research and systematization. Purpose of the article is to determine the major contradictions reflecting the current status of the regulatory and legal control in the renewable energy sector development, to research and propose the corresponding improvement prospects. The article is presenting the regulatory basis assessment and systematization of the Ukrainian renewable energy sector legislation. Insights are given to major contradictions observed in the regulatory and legal provisions of the governmental regulation related to the renewable energy development. Practical proposals are made for the improvement of the legislation related to the provisioning of the Ukrainian United Energy Power System operational safety during the peak-load hours through introduction of the electrical energy storage system. Over the past years, Ukrainian authorities have made several important efforts towards the creation and development of the legislative basis in the renewable energy sector, however this sector is still considered in the context of the alternative energy development, which becomes a prospect for further investigations.

Key words: renewable energy sector, alternative energy sector, power balance, auction system for the promotion of renewable energy, regulatory and legal control, electrical energy storage system.

Надійшла до редакції 08.01.20